

Kristofer Wikstad

leg psykolog, leg psykoterapeut
EFPP-delegat, barn- och ungdomssektionen
Ansvarig utgivare Mellanrummet

Siblings: Rivalry and Envy – Coexistence and Concern Referat från EFPP-konferens i Krakow

Hur tänker vi om syskon och hur har vi tänkt om syskon i terapirummet? För den som inte har funderat så mycket på frågan öppnades en värld av frågor och påståenden på konferensen om syskon i Krakow i oktober 2011 anordnad av EFPP (European Federation for Psychoanalytic Psychotherapy). Detta var den första gemensamma konferens som anordnades i samarbete mellan vuxen- och barn- och ungdomssektionerna inom EFPP.

Konferensen, som var utsåld redan i juni, lockade deltagare från i stort sett alla europeiska länder samt USA, Israel och Ukraina. Att Östeuropa mer och mer representeras av deltagare är glädjande. De 386 anmälda deltagarna hade ett rikt program att välja från.

Tre huvudanförelser kommer att presenteras varje förmiddag. De tre huvudtalarna var Frans Wellendorf, psykoanalytiker och professor i psykologi vid Hannovers Universitet med en mängd uppdrag. Angela Joyce, psykoanalytiker från England som både handleder och undervisar. Jeanne Magagna från England, utbildad vid Tavistock Clinic.

Inledningsanförelset av *Frans Wellendorf* ställde en av de centrala frågorna, hur kan vi förhålla oss till överföringen-motöverföringen, när vi inte vare sig teoretiskt eller personligt har bearbetat frågan om våra syskonrelationer? Att syskonrelationen är problematisk vet vi. Konflikten mellan Kain och Abel slutade med ett mord. Det som skyddar från mord i den oiidipala konflikten, att fadern är oövervinnerlig, skyddar inte i syskonrelationen. Syskon kan ha ihjäl varandra. Detta är den fruktansvärda insikten som man måste hantera. Utifall syskonrelationer kommer på tal i terapirummet, så kan de tolkas i förhållande till föräldrarna, vilket

medför att man missar att syskon i sig kan ha en autonom relation.

Men, som *Christine Franck*, psykoanalytiker från Belgien, påpekar i sitt svar som ”discussant” till Frans Wellendorf: allt börjar i relationen till föräldrarna, hur vet vi om det är en tidig syskonrelation eller föräldrarelationen vi arbetar med i överföringen i terapirummet? Finns det en bestämd förmedveten och omedveten process för en syskonrelation? Finns det en horisontell axel i sig som producerar omedvetet material? Finns det förföreställningar av syskon? Franck lyfter fram ett möjligt svar. I förhållande till våra syskon kommer vi närmre dödsprincipen. När man får ett syskon är det kanske så att den narcissistiska detroniseringen inte är så mycket av en ödesdiger insikt för barnet att förstå att föräldrarna har ett sexualliv som han

Jag, modern, har rätt
att bestämma det,
för jag kan få barn
och det kan inte ni.

är utestängd från. Barnets insikt handlar mer om att man inte alltid är närvarande, varken före eller efter ens eget liv. Ens egen existens är begränsad, vilket slås fast av syskonets ankomst. Kan det vara så att ångesten hos det yngsta barnet

inte rör sig så mycket om att det inte finns ett slut efter en själv i föräldrarnas förmåga att producera flera barn, utan att det imaginära barnet som skulle följa efter en själv har blivit mördat? Hotet om vedergällningen blir förföljande eftersom det aldrig kommer en ny tillförsikt om nya syskon. Resultatet av detta blir att det yngsta barnet klamrar sig fast mer i den symbiotiska relationen till modern för att den måste vara på sin vakt mot denna fara för mordisk vedergällning och söka skydd mot den.

Treåringen kan kämpa med det faktum att syskonet gör så att han förlorar sin relation till sin moder som den tredje parten. Utan en förälder som skyddar honom från sin dödsönskan, är han vilsen och måste möta dödsprincipen inuti sig själv som får honom att tänka på sin egen icke-existens. Skulle detta kunna vara en anledning till de svårigheter vi alla har, när vi möter syskon senare i livet? I mötet med syskon är vi närmre vår egen existens, nödvändigt begränsad och tidsbestämd. Det är enklare att titta tillbaka på våra föräldrar i vår barndom, istället för att förvänta sig en tillfredsställelse och bekräftande position bland likar.

Tekniskt sätt, beskriver Franck, är det svårare att förhålla sig till överföringsrelationen till syskon i terapirummet, eftersom det saknas en tredje part. Vi kan uppfattas som föräldrar i terapirummet utan att vara det, även om det rör vid våra egna psykiska konflikter. Men när det rör syskonrelationer, är vi också i realiteten syskon; det finns ingen tredje part som separerar oss – vi är med varandra. Franck menar att vi är i överföringsrelationen med syskon snarare än att vi arbetar med den i förälderöverföringen. Därigenom blir det lätt att förstå att tolkningen av material från förälderöverföringen blir mycket enklare.

Följande dag fortsatte det teoretiska utredningen av syskonskap med *Angela Joyce*. Hon diskuterade syskonskap belyst av Askungen och de elaka styvsystrarna. Syskon finns överallt och de konkurrerar ofta. Men vi kan inte prata om syskon, om vi inte samtidigt talar om föräldrar. Föräldrar som inte sällan har svårt för att se den komplexa väv av hat och kärlek och den önskan de har att lägga ut dimridåer av en önskan att de ska älska varandra, för att slippa se smärtsamma känslor av avundsjuka och rivalitet. Joyce, med hänvisning till Juliet Mitchell (2003), menar att de två axlarna, den vertikala (barn-förälderrelationen) och horisontella (syskonrelationen), inte är lika viktiga, men är beroende av varandra. Det finns ett komplext nätverk av känslor, önsknings samt farhågor mellan syskon och föräldrar, där dessa inverkar på varandra. Men hon säger att syskonrelationen, den horisontella axeln, är underordnad den för förälder-barn relationen, den vertikala axeln, även om den förstnämnde kan vara autonom i förhållande till andra. Till slut handlar det om relationen mellan barn och förälder. Föräldrarnas uppgift är att upprätthålla ordningen mellan syskonen. Hon inför moderns lag, som en parallell ordning, bredvid faderns lag, upprätthållandet av incestförbudet mellan generationer. Moderns lag, ”*jag har burit och fött er och jag säger att det finns en inbördes seriell ordning i syskonskaran, det finns plats, värme, kärlek tillräckligt för alla och ni får inte konkurrera så att hatet tar över. Jag, modern, har rätt att bestämma det, för jag kan få barn och det kan inte ni*”.

Det finns två olika slut på sagan om Askungen, det ena är att när Askungen vunnit prinsen, så går de elaka systrarna under i hämnd, och i det andra fallet hjälps man åt och delar med sig i en positiv framtid. Det finns en varning till alla föräldrar, se

upp för ert barns hat, det är ni som har ansvar för att ta hand om hatet, så att det inte tar över vare sig i fantasin eller i verkligheten. Ni, föräldrar skall hjälpa barnen att möta sina känslor och kunna möta sitt eget hat mot syskonet samt hantera det, framhöll Joyce.

Katarzyna Schier, psykoanalytiker och professor i klinisk psykologi på Warszawas Universitet var inbjuden "discussant" till Joyces föredrag. Schiers pekade på att den psykoanalytiska diskursen fortsättningsvis mer bör integrera den yttre verkligheten, syskons förmåga till positivt samarbete och kroppen som en viktig del i processen att förstå människan.

Tredje dagen presenterade *Jeanne Magagna*, London, sina tankar och erfarenheter kring den yttre familjen och den internaliserade familjen,

...för att se sitt barns grymhet måste man ha kunskap om sin egen aggression...

"Envy, Jealousy, Love and Generosity in Sibling Relationships". Bland annat förmedlade hon att det finns flera orsaker till att föräldrar inte ser det grymma, perversa beteendet mellan syskon. För det första, för att se

sitt barns grymhet måste man ha kunskap om sin egen aggression mot det aggressiva barnet och till sina egna syskon samt känna ansvar för det. För det andra, så sårar det ens kärlek till sitt eget älskade barn och man måste kunna acceptera fientlighet och aggressivitet mot något annat av ens barn. Detta kan medföra att föräldern förnekar allvaret i aggressionen hos ett av barnen mot ett annat. För det tredje, kan vi fundera på vad som rör sig i moderns tankar. Kan det vara så att hon tillåter de äldre barnens aggression att växa p.g.a. hennes egna omedvetna syskonkonflikter, hennes omedvetna önskan att bli av med det yngre barnet som representerar hennes yngre syskon? Kan det vara så att hon känner att hennes egna psykiska jämvikt är hotad av tre barn, som hon upplever är för mycket för henne?

Jeanne Magagna fortsatte med att presentera sin tankar om varför barn som upplever mer eller mindre känslomässig försummelse från föräldrar och lärare kommer att få starkare band till ett perverst sado-masochistiskt relaterande. Det perverst sado-masochistiska kan bli böjelse såväl psykologiskt som fysiologiskt, i en cykel av att slå eller

göra illa varandra, känna smärta, skratta, slå varandra, skratta, utsätta sig för förälder eller lärare som skriker åt en osv. Detta för att den perverst sado-masochistiska relationen är att föredra framför den psykiska smärtan att känna sig beroende av en opålitlig förälder som kan överge en. De perverterade sado-masochistiska handlingarna eller fantasierna blir senare i livet en stark konkurrent till att behålla en relation till ett gott objekt, som en terapeut eller partner. Det perverterade sado-masochistiska mönstret av tankar och handlingar kan användas på flera sätt av individen. Det kan fungera som en antidepressiv hjälp, genom att man projicerar psykisk smärta på en annan människa. Samma relaterande kan skapa en illusion av nära band med den andra, att bli sedd och ett undvikande av att vara separerad. Det kan skapa en falsk känsla av lindring från isolering och ensamhet. För en del barn kan något mänskligt svar kännas bättre än inget svar alls.

"Discussant" på Magagnas föreläsning var *Di-mitris Anastasopoulos*, psykoanalytisk psykoterapeut från Grekland och under åtta år medlem av EFPP:s ledande organ, "executive committee". Han utvidgade perspektivet genom att bl.a. diskutera faderns roll, det ensamma barnet och omvärldens förändring.

Efter varje förmiddags huvudföreläsning kunde man delta i en *diskussionsgrupp*. En möjlighet att personligen och tillsammans med andra terapeuter från olika länder i Europa, exemplifiera och bidra med erfarenheter och kunskap. Detta kunde handla om alltifrån egna upplevelser av sina syskon, syskonfrågor i terapier till en grundlig diskussion om barn i grupp i avsaknad av föräldrar, hur viktigt det är för deras fungerande att de har haft föräldrar eller andra vuxna som har haft omtanke om dem, inte minst för deras inbördes förhållande. I en diskussionsgrupp blev det en utförlig diskussion om barngrupper som har haft ett eget liv en längre tid utan vuxenledning. Diskussionen tog sin utgångspunkt från vad Anna Freud skrivit om barnen som överlevde koncentrationslägret Theresienstadt. Kan barn skapa bra relationer och samarbeta i frånvaro av goda vuxna? En av deltagarna i gruppen var väl påläst om hur barnens situation var i koncentrationslägret och berättade. Barnen var mycket tänkta om och de var en genomgående viktig angelägenhet för alla vuxna som var internerade där. För att barn skall fungera som grupp

behöver det finnas – eller ha funnits – föräldrar eller föräldrafigurer som har varit närvarande känslomässigt och engagerat tänkt om barnen och varit med dem i deras värld.

Förutom de teoretiska utvecklande föreläsningarna, om hur vi kan se på syskonskap i den psykoanalytiska psykodynamiska traditionen, kunde man gå på *seminarier*, där t.ex. forskningsresultat om syskon presenterades. När klienter i psykoanalys beklagar sig över sina syskon, vad är det de säger? Den ordningsföljd man har i syskonskaran gör det troligare att man tar upp liknande teman. Har sladdbarnet en uppgift att förlänga familjens upplevelse av sin existens? När barn går i barnpsykiatri minskar över tid negativa teman om syskon snabbare än de om föräldrarna. Hur tänker man om ”terapisyskon”, dvs. andra barn och ungdomar som träffar samma terapeut som man själv? Kan man ta upp frågor kring dem som man inte vågar om sina egna syskon i hemmet?

Flera nordiska kolleger bidrog med välbesökta och uppskattade föreläsningar. Bland annat kunde man lyssna till Randi Ulberg och Anne Grete Hersoug (Norge), som presenterade den första experimentella studien om arbetet med överföringen i psykoterapeutiskt arbete med tonåringar. Från Sverige fanns flera bidrag bl.a. av Ola Lindgren som presenterade en studie om patienters tankar om psykiatri. Evalotta Enekvist om relationen mellan syskon sett som en möjlighet eller som en fristad. Fredrik Odhammar presenterade resultat från Ericastiftelsen EPOS-projekt. Christina Berglund Fries och Agneta Thorén berättade om inverkan av barncancer på familjens fungerande och psykiatri hos syskon. Jan Ringler presenterade ett arbete om selektiv och samstämmig mutism hos enäggstvillingar. Åke Granberg beskrev en modell

för att kvalitetssäkra för organisationer som tillhandahåller psykiatri utan forskning. Förutom de nordiska bidragen, fanns det 87 olika presentationer/workshops. Det stora utbudet gjorde att man mer än en gång var tvungen att välja. Val där man förstod att här skulle det säkert presenteras både nyttig och spännande fakta med efterföljande berikande diskussioner.

Ett uppskattat inlägg på konferensen var ”*Social dreaming matrix*”. Deltagarna bjöds in att dela sina drömmar för att genom association utforska deras möjliga sociala mening. Fokus på arbetet var att dela sina drömmar mer än själva gruppprocessen.

En mycket välarrangerad konferens gjorde att man kunde fokusera på innehållet. Även om Krakow är en stad så vacker och gästvänlig att den är värd ett besök i sig, gjorde den välarrangerade konferensen att deltagarna åkte hem i första hand berikade av kunskap om syskonskap. En kunskap som kommer att påverka deras förståelse och interventioner gentemot sina klienter i terapirummet.

Nästa EFPP konferens för barn- och ungdomssektionen, kommer att bli en gemensam konferens för alla sektioner, inklusive vuxen, grupp och familj. Den är preliminärt planerad till London 2014. Innan dess är det en konferens, anordnad av Grupp- och Par-/Familjeterapisektionerna tillsammans i maj 2012 i Aten, ”*Conflict and Reconciliation in Groups, Couples, Families & Society*”.

kristoferwikstad@hotmail.com

Referenser

Mitchell, J (2003). *Siblings, Sex and Violence*. Cambridge: Polity Press.

